

Inwentaryzacja dendrologiczna
zabytkowego zadrzewienia parkowego w miejscowości Ujeździec gm. Paczków

Zamawiający : GMINA PACZKÓW ul. Rynek 1, 48-370 Paczków

Lokalizacja : **UJEŹDZIEC - zabytkowy park podworski**
pod nr działki 402/1

Temat opracowania : Inwentaryzacja drzew , rozszerzona
o elementy gospodarki drzewostanem,

Opracowała : mgr inż. Arch. kraj. Katarzyna Gołembnik
(tel. 793758112, k_golembnik@o2.pl)

Październik - listopad 2023

Wstęp

W dniu 30.10.2023r. odbyła się wizja terenowa w Jeźdźcu – gm. Paczków i okazanie granic.

1. DANE OGÓLNE

Dane adresowe:

Województwo: opolskie

Powiat: nyski

Gmina: Paczków, Ujeździec 51

48-370 Ujeździec

Rodzaj obiektu: Park dworski 4,3ha przy dworze zbudowanym w 1595 roku dla biskupa Andrzeja von Jerina. Przebudowanym w 1877 roku. Obecnie park gminny.

Zakres opracowania

zabytkowy park podworski pod nr działki 402/1 o powierzchni 3,34 ha

Podstawa opracowania

Umowa z firmą IMC Projekt sp. z o.o.

ul. Lindleya 16, Warszawa 02- 013

NIP 7011125223 Regon 524226684

Historia i analiza stanu zachowania parku

„Po raz pierwszy miejscowość w źródłach historycznych występuje w 1291 r. pod nazwą Geseze. W czternastym stuleciu Ujeździec był podzielony na trzy części, które znajdowały się w rękach rodów von Dohna, von Gerstenberg i von Haugwitz. Duże rozdrobnienie majątku powodowało częste zmiany sytuacji własnościowej, trudne do odnotowania. Kolejni znani właściciele dóbr w Ujeźdźcu to: Achilles Bawor, wzmiankowany w 1580 r., rodzina von Bibritsch oraz Andrzej von Jerin, w latach 1585-96 biskup wrocławski - fundator istniejącego do dziś dworu. Losy rodziny von Jerin wiązały się odtąd z Ujeźdźcem na blisko 450 lat, a jej kolejne pokolenia rezydowały we wspomnianym dworze i powiększały rodzinny majątek wykupując poszczególne działki. W 1662 r. Konstantyn Magnus von Jerin wykupił od wdowy po Fryderyku von Brandzie jej udział i ostatecznie zjednoczył Ujeździec. W posiadaniu jego potomków majątek pozostał do końca drugiej wojny światowej. Ostatnim właścicielem był Konstantyn von Jerin. Po drugiej wojnie światowej majątek upaństwowiono i oddano w użytkowanie Państwowemu Gospodarstwu Rolnemu. W dawnym dworze urządzono mieszkania dla pracowników. Obecnie zabytek pełni również funkcje mieszkaniowe i dlatego można go zwiedzać tylko z zewnątrz. Dawny folwark jest nadal użytkowany, ale został w znacznym stopniu przekształcony, część budynków wyburzono, inne przebudowano. Do dworu od zachodu przylega pochodzący z początku XIX w. park krajobrazowy o powierzchni 4,3 ha. W drzewostanie parku dominują gatunki liściaste: dąb szypułkowy, buk zwyczajny, klon zwyczajny, klon jawor, jesion wyniosły i lipa drobnolistna. Większość drzew w wieku około 100 lat, choć znaczny udział stanowią też samosiejki z drugiej połowy XX w. Park w większości jest równinny, jednak w .. części występują niewielkie wzgórza, wąwozy i wały, być może są to ślady po założeniu obronnym z XV w.”(2023 Pałace Śląska; <https://www.palaceslaska.pl/>) Wymienione w powyższym fragmencie opracowania wały i zagłębienia „wąwozy” mogą być także pozostałością układu wodnego sadowiącego element kompozycji parku, o czym zdają się świadczyć przekazy ustne miejscowej ludności.

W południowo - wschodniej części zabytkowego parku znajduje się pałac - dwór dawnych przedwojennych właścicieli, będący obecnie wielorodzinnym budynkiem mieszkalnym. Przed dworem znajduje się podjazd i prowizoryczny parking dla mieszkańców.

Teren parku jest tylko częściowo ogrodzony od strony drogi, jest ogólnie dostępny i poprzecinany ścieżkami i drogami gruntowymi przez jego teren prowadzą tradycyjne „przedepty - szlaki skracające” do sąsiednich posesji i dróg polnych w części północnej.

Otoczenie i warunki przyrodnicze

Równina paczkowska otoczona pasmami góorskimi ma łagodnie zróżnicowaną rzeźbę terenu, wyróżnia się sąsiedztwem trzech zbiorników wodnych (Jezioro Otmuchowskie, Jezioro Nyskie i Zalew Paczkowski). Park w Ujeźdźcu stanowi znaczącą wartość ekologiczną i kulturową w pejzażu mikroregionu o charakterze rolniczym, pozbawionych większych skupin drzew – zwłaszcza wysokiego starodrzewu.

2. Inwentaryzacja dendrologiczna

2.1. Zakres inwentaryzacji

Zakres opracowania obejmuje :

1. Rozpoznanie gatunków drzew i krzewów (okres fenologiczny – jesień 2023).
2. Wskazanie położenia drzew i krzewów na załączniku graficznym - mapie w skali 1:500, gdzie opisane są odpowiednimi numerami.
3. Określenie parametrów drzew i krzewów w tabeli inwentaryzacyjnej w tym:
 - określenie gatunku
 - obwodu pnia na wysokości 5 cm nad ziemią
 - obwodu pnia na wysokości 1,3m w cm;
 - wysokości w m
 - szerokości koron w m
 - oraz ogólna ocena ich stanu zachowania i uwagi
 - oszacowanie powierzchni krzewów w m²

2.2. Metodyka pracy

Inwentaryzacja opiera się przede wszystkim na pracach terenowych. Prace w terenie odbywały się 30 i 31 października oraz 9, 10 i 11 listopada 2023. Większa część roślin to drzewa liściaste część z nich zachował jeszcze ulistnienie dla niektórych drzew wcześniej zrzucających liście w okresie bezlistnym przy rozpoznawaniu gatunków kierowano się pozostałymi cechami. Identyfikację gatunków oparto dla drzew i krzewów liściastych na obserwacji kory, pąków oraz pokroju a także na podstawie dostępnej wiedzy z zakresu dendrologii. Pomiar obwodu drzew wykonywano taśmą mierniczą metalową, wysokość drzew oszacowano na zasadzie proporcji. Lokalizacja drzew została ustalona na podstawie mapy zasadniczej dostarczonej przez zamawiającego oraz w nielicznych przypadkach domiarów roboczych taśmą mierniczą w terenie (mapa dostarczona przez zleceniodawcę skala 1:500 nie zawierała lokalizacji kilku drzew).

Do prac jako uzupełniające materiały włączono analizę materiałów archiwalnych w tym pochodzącej z 2013 roku inwentaryzacji parku oraz zdjęć i wywiad z mieszkańcami.

Ponieważ w 2013 roku została przygotowana całościowa inwentaryzacja drzewostanu parkowego w której poszczególnym starym drzewom przypisano numery, starano się zachować ją zachować, aby umożliwić porównanie paramentów drzew i zobrazować także tempo ich zamierania. Zatem zachowano dotychczasową - archiwalną numerację, która była zastosowana w poprzedniej wersji inwentaryzacji z roku 2013, nie wszędzie było to możliwe z uwagi na to, że pojawiły się nowe drzewa o wymiarach na tyle istotnych, że uwzględniono je w inwentaryzacji a także dlatego, że część drzew wcześniej inwentaryzowanych uległa zniszczeniu lub została usunięta w okresie 15 ostatnich lat. Drzewa, które pojawiły się w aktualnej inwentaryzacji a nie były wykazane wcześniej dostały dodatkową literę łacińską przy numerach np. 447A. Należy nadmienić że mapa inwentaryzacji także nie uwzględniała młodych drzew zatem ich reprezentacja na mapie nie wyznaczona z dokładnością geodezyjną.

W kilku przypadkach oznaczono inny gatunek niż w poprzedniej inwentaryzacji. Dotyczy to głównie jesionu wyniosłego, który w niektórych przypadkach oznaczony był jako skrzydłorzech kaukaski. W czasie wykonywania aktualnej inwentaryzacji większość drzew miała jeszcze liście, przez co identyfikacja gatunku była łatwiejsza.

Wykaz zinwentaryzowanych gatunków roślin

TAB.1. Zestawienia gatunków drzew występujących na terenie

Lp.	Nazwa gatunkowa	Ilość wystąpień
1	Buk pospolity	7
2	Daglezja zielona	5
3	Dąb bezszypułkowy	1
4	Dąb czerwony	1
5	Dąb szypułkowy	24
6	Dąb szypułkowy 'Fastigiata'	2
7	Grab pospolity	10
8	Jawor - klon jawor	26
9	Jesion pensylwański	6
10	Jesion wyniosły	75
11	Kasztanowiec biały	11
12	Klon pospolity	126
13	Klon srebrzysty	1
14	Lipa drobnolistna	76
15	Lipa szerokolistna	4
16	Modrzew europejski	6
17	Robinia biała	41
18	Sosna czarna	5
19	Wiąz górski	7
20	Wiśnia ptasia	4

Łącznie zinwentaryzowano 430 egzemplarzy drzew starszych o wymiarach powyżej 50 cm obwodu pnia

TAB.3. Zestawienia gatunków krzewów

Lp	Gatunek	Opis
1	Symphoricarpos albus	śnieguliczka biała, (pod drzewami w grupach)
2	Syringa vulgaris	bez lilak, (na obrzeżach parku)
3	Sambucus nigra	bez czarny (wschodnia część parku pod drzewami)
4	Mahonia aquifolium	Mahonia pospolita, mahonia ostrolistna, gatunek krzewu należący do rodziny berberysowatych. Pochodzi z zachodniej części Ameryki Północnej. Zdomowiony
5	Euonymus europaeus	Trzmielina pospolita
6	Corylus avellana	Leszczyna pospolita
7	Crataegus mongyna	Głóg jednoszyjkowy, (w zachodniej części parku)

8	<i>Rosa rubiginosa</i>	róża rdzawa, (w zachodniej części parku)
9	<i>Ligustrum vulgare</i>	Ligustr zwyczajny (żywopłot od frontu)

TAB.3. Zestawienia gatunków krzewinek i bylin runa zaobserwowane przy okazji inwentaryzacji (obserwacje oportunistyczne)

Lp.	Nazwa gatunkowa	status
1	barwinek mniejszy <i>Vinca minor</i>	częściowa ochrona
2	bluszcz pospolity <i>Hedera helix</i>	
3	Czosnek niedźwiedzi <i>Allium ursinum</i>	częściowa ochrona
5	fiołek wonny <i>Viola odorata</i>	
6	Gajowiec żółty <i>Galeobdolon luteum</i>	częściowa ochrona
7	Glistnik jaskółcze ziele <i>Chelidonium majus</i> L.	
8	jeżyna sp. <i>Rubus</i> sp.	
9	kokoryczka wielkokwiatowa <i>Polygonatum multiflorum</i>	
10	kuklik pospolity <i>Geum urbanum</i>	powszechny
11	lilia złotogłów <i>Lilium martagon</i>	Od 1946 do tej pory - pod ochroną ścisłą.
12	mahonia pospolita <i>Mahonia aquifolium</i>	zadomowiony
13	miodownik melisowaty <i>Melittis melissophyllum</i>	W latach 2004–2014 pod ochroną ścisłą.
14	narecznica samcza <i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott)	
15	Pokrzywa zwyczajna <i>Urtica dioica</i>	
16	Poziewnik pospolity <i>Galeopsis tetrahit</i>	
17	śnieżyczka przebiśnieg <i>Galantus nivalis</i>	W latach 1946–2014 pod ochroną ścisłą.
18	zawilec gajowy <i>Anemone nemorosa</i>	częściowa ochrona

Na szczególną uwagę zasługują tu gatunki wskaźnikowe starych lasów:

- Narecznica samcza (*Dryopteris filix-mas*),
- Gwiazdnica gajowa (*Stelaria nemorum*)
- Śnieżyczka przebiśnieg (*Galantus nivalis*)
- Czosnek niedzwiedzi (*Alium ursinum*)
- Kokoryczka wielkokwiatowa (*Polygonatum multiflorum*)
- Gajowiec żółty (*Galeobdolon luteum*)
- Lilia złotogłów (*Lilium martagon*) występująca m. in. W podgórskich kwaśnych dąbrowach i grądach podgórskich.

Zuważyć należy że obserwacje w kierunku bogactwa i składu runa parkowego należałoby przeprowadzić w aspektach wiosennym i letnim.

3. Gospodarka drzewostanem

Na skutek indywidualnej oceny danego drzewa wyszczególniono zadania pielęgnacyjne i techniczne lub inne działania, które należy podjąć dla bezpiecznego zachowania drzew lub ich usunięcia.

Polegają one na:

pp	pp - podstawowa pielęgnacja, usunięcie niebezpiecznych gałęzi i suszu
ps	ps -poprawa statyki
wz	wz - związania wzmacniające
wc	wc- wycinka
wr	wr- wycinka z pozostawieniem reliktu, lub weteranizacja
nd	nie dotyczy

Podczas prac inwentaryzacyjnych w kilku przypadkach stwierdzone zostało występowanie bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa dla ludzi, którzy przemieszczających się po parku, lub inne okoliczności wskazujące na potrzebę usunięcia drzewa. Drzewa te zostały opisane we „wskazaniach” i określone - jako do usunięcia „wr” wycinka z pozostawieniem reliktu lub „wc” -wycinka.

Na ocenę stanu drzew wpływały ich cechy obnażające żywotność i statykę, którą starano się ująć w uwagach w tabeli a przede wszystkim czy występują i w jakim natężeniu:

średni susz, drobny susz, gruby susz (popdawane w %)

Uszkodzenia elementów korony: konarów i gałęzi: konar obłamany, zaschnięty wierzchołek

Uszkodzenia pnia: ubytek wgłębny, dziuple, narośle, zgrubienia, listwy pomrozowe i popiorunowe

Grzyby nadrzewne: np. Wachlarzowiec olbrzymi, opieńka, huby

Czarcie miotły – pęki pędów odroślowych

Dotyczące stabilności i oporoności na rozłamanie „satayki”: rozwidlenia „V” kształtne, „wybiegnięty” konar – wygoniony konar , pochylenia i wygięcia pni opisywane w stopniach

Dodatkowo ze względu na kształt i wielkość odziomka ważne przy projektowaniu obiektów w bliskim sąsiedztwie pni: nabiegi korzeniowe

TAB 4. Drzewa w złym stanie lub zagrażające użytkownikom

Lp.	Nr inw.	opis	obwód	stan	uwagi	zaleceni a
1	23	SUCHE	nd	zły	do usunięcia	wc
2	25	SUCHE	nd	zły	do usunięcia	wc
3	32	Robinia biała	174	zły	foto 32A, dorysowane na planie, obłamany konar, odchodząca kora na pniu widoczny susz w odziomku wypróchnienia, do usunięcia	wc
4	68	SUCHE	58	zły	do usunięcia	wc
5	69	SUCHE	56	zły	do usunięcia	wc
6	70	Wiąz górski	84	zły	susz ok 90%	wc
7	94	Jesion wyniosły	178	zły	SUCHE w 80%	wc
8	119	Buk pospolity	160	zły	drzewo zamierające, susz ko 80%, wypróchnienia u podstawy	wc, wr
9	162	Wiśnia ptasia	162	zły	zamierające, dziuplaste drzewo z oznakami próchna i wyłamanymi przewodnikami na 6m odrosty z pnia do 16 m, pochylone na zachód	wc
10	169	Sosna czarna	SUCHE	zły	do usunięcia, zabezpieczenia	wc
11	194	Jesion wyniosły	178	zły	zasychający 80% foto jako "94"	wc
12	218	Robinia biała	185	zły	pochylone 20o na południe, wypróchniała podstawa pnia, połamane gałęzie	pp
13	220	Wiąz górski	80	zły	90% SUCHE	wc
14	239	SUCHE	220	zły	SUCHE buk	wc
15	243	Klon pospolity	72	zły	do usunięcia, wrasta w mur ogrodzeniowy, jest to odrost ze starej karpy korzeniowej, liczne bruzdy i otarcia kory, odsłonięte korzenie	wc
16	245	Jawor	176	zły	obok wypróchniały pniak, suchy konar	wc
17	255A	Robinia biała	110	zły	suche, powyginane	wc
18	256A	Lipa drobnolistna	120	zły	złamane na 7m puste wewnątrz pnia, otwór na wys. 0,6m, obok spory odrost z odziomka	wc
19	262	Jesion wyniosły	164	dost	Ze względu na bezpieczeństwo	wr
20	266	Jesion wyniosły	275	dost	Ze względu na bezpieczeństwo	wr

21	317	Jesion wyniosły	240	zły	ozn." X "czerwonym	wc
22	320	SUCHE	220	zły	do usunięcia, jawor	wc
23	320A	SUCHE	107	zły	do usunięcia, jawor	wc

Dodatkowo drzewa: nr 87. Lipa sp. – poprawa statyki odciążenie korony i nr 284.- do rozważenia weteranizacja lub pozostawienie reliktów pnia.

Zalecenia szczegółowe znajdują się w tabeli inwentaryzacji i gospodarki. Porównanie z poprzednią inwentaryzacją wskazuje na ubytek buków w drzewostanie.

4. Obserwacje oportunistyczne – zwierzęta i gatunki chronione

Obiektem zainteresowania był drzewostan i towarzysząca roślinność zadrzewienia parkowego jednak przy okazji pomiarów i wizyt w terenie udało się zaobserwować także niektóre aspekty bogactwa gatunkowego zwierząt występujących na terenie i w bezpośrednim sąsiedztwie parku.

A były to przede wszystkim liczne gatunki ptaków.

4.1. Ptaki zaobserwowane na terenie parku: *sikora modraszka, s. uboga, s. bogatka; dzięcioły (czarny i zielony, pstry), dzięciołek, sójka, sroka, kruk, kowalik, pęzacz ogrodowy, płomykówka (tylko pióra), raniuszek.*

4.2. Ptaki w otoczeniu parku i przeloty nad parkiem: *żurawie (stada kilkaset osobników), gęsi (stada kilkaset osobników), kruki 2 pary, **bielik pojedynczy osobnik**, łabędź, gołąb skalny,*

Fot. K. Gołębniak Przelatujące nad parkiem żurawie, listopad 2023

5. Podsumowanie i wnioski

Zaniedbania spowodowały pojawienie się nalotu naturalnych odnowień ale także preferencję gatunków szybkorosnących i „ruderalnych” ilościową zmianę składu gatunkowego. Czego efektem jest spontaniczny obsiew rodzimych gatunków okolicznych drzew, nie tylko parkowych. Przyziemie parku (tzw. dno parku) zostaje zarośnięte samosiewem klonów, jaworów, wiązów oraz krzewów z dominacją

jeżyny (tzw. podszyt). Następuje zacieranie wnętrza parkowego, gdyż drzewostan wytwarza strukturę dwupiętrową:

- I-sze piętro stanowi starodrzew parkowy oraz pozostałe, młodsze, drzewa samosiewne;
- II-gie piętro stanowi kilkudziesięciometrowy podrost gatunków pochodzenia samosiewnego, krzewów, pnączy, itp.

„Najcenniejszym elementem drzewostanu parkowego jest starodrzew sięgający XIX wieku, którego układ nasadzeń jest historycznym świadectwem celowości i kompozycji założenia parkowego. Analiza porównawcza sugeruje układ naturalistyczny – ścieżki wkomponowane w starodrzewie, z nasadzeniami grup drzew wokół otwartych polan-łąk i akcentami w postaci wzgórków widokowych oraz wgłębami we wnętrzu parkowe. Formowany wąwóz, urozmaica niejako kompozycję całości. Fragment oznaczony na planowanym zagospodarowaniu jako park otwarty stanowi „punkt centralny” założenia – z uwagi na największe i najokazalsze skupisko starodrzewu. Istotna jest także grupa drzew iglastych zlokalizowana przy najwyższym wzniesieniu widokowym.”(2013r.)

Problemem staje się gęsta pokrywa podrostów oraz zwiększające się zacienienie dna parku, wpływające naubożenie składu gatunkowego zwłaszcza tak atrakcyjnych roślin wiosennych.

Drzewostan zadrzewienia jest szczególnie cenny ze względu na wiek niektóre gatunki ptaków i owadów zasiedlają jedynie stare egzemplarze. Wysokość drzew jest atrakcyjna dla drapieżnych ptaków gdzie chętniej zakładają gniazda, zwłaszcza, że wokół znajdują się otwarte krajobrazy stanowiące świetne obszary do polowań. Mnogość starych dziuplastych drzew stanowi także doskonałe siedlisko dla wszelkich dziuplaków, przy okazji pomiarów drzew zaobserwowano licznie występujące dzięcioły, dzięciołka i kowalika, a także „wyplówki” sowy, pióra, zabite małe gryzonie i ślady po upolowanym gołębku.

Na uwagę zasługuje także bardzo ciekawe runo parkowe łączące w sobie elementy typowo leśne – starego dojrzałego lasu w typie grądu podgórskiego z miodownikami melisowatymi charakterystycznymi dla starych lasów, z kokoryczką wielkokwiatową, narecznicą samczą, barwinkiem mniejszym, gajowcem żółtym, lilią martagon, czosnkiem niedźwiedzim, kuklikiem zwyczajnym, oraz historycznego runa parkowego (stanowiska bluszczu pospolitego, śnieguliczki białej, barwinka i mahonii pospolitej). Wiele z tych gatunków znajdowało się na liście gatunków rzadkich i znajduje pod ochroną w formie ochrony gatunkowej częściowej lub ścisłej.

Z wywiadu wynika 5 osób potwierdziło występowanie ciekawych roślin w aspekcie wiosennym: zawilca gajowego, śnieżyczki przebiśnieg oraz licznie występującego czosnku niedźwiedziego.

Park jest swoistym stanowiskiem dokumentacyjnym ukazującym dwa nurty rozwoju zadrzewienia: naturalnej sukcesji i ingerencji człowieka, który wprowadził tu dodatkowe gatunki, które jednak nie zdominowały otoczenia (daglezya zielona, robinia akacjowa, sosna czarna). Należy go zatem chronić przed nadmierną presją i degradacją przez prowadzenie niezbędnych zabiegów oraz ukierunkowanie antropopresji – ścieżki urządzone, śmietniki, ławki zamiast przeddeptów i śmietnika wszędzie. Zachowanie otwartych polan parkowych przez ekstensywne wykaszanie przynajmniej 1-2 razy do roku. Oznaczenia cennych stanowisk roślin i zwierząt być może na zasadzie ścieżki edukacyjnej. Ograniczenie samosiewu robinii, wspieranie odnowienia pierwotnego drzewostanu bukowego.

Lilia złotogłów (*Lilium martagon*) zaobserwowana została na 2 stanowiskach w parku

Róża rdzawa (*Rosa rubiginosa*) i barwinek mniejszy (*Vinca minor*) elementy runa parkowego

Grzyby nadrzewne tu gatunek chroniony na zamierającym jesionie: *Inonotus hispidus* (Bull.) P. Karst

Załączniki:

- Mapa inwentaryzacji rys 1.
- Tabela inwentaryzacyjna z gospodarką
- Dokumentacja fotograficzna cyfrowa